

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ РЕГІОНАЛЬНИХ ЗМІ

Юридичні аспекти функціонування мас-медіа – доволі досліджена проблема. Однак постійні конфлікти, які виникають між засобами комунікації, політиками, представниками шоу-бізнесу та аудиторією, засвідчують неабияку актуальність цієї теми та її практичну невичерпність.

Найбільшою прогалиною зазначених досліджень слід вважати відсутність належної уваги до регіональних ЗМІ. Ці медіа, в силу певних обставин, у названому ракурсі більш вразливі, аніж ЗМІ загальнонаціональні та міжнародні. Тому ми вирішили розглянути правові медіапроблеми волинського регіону. Осердям нашого аналізу стали розмови із практикуючими юристами та журналістами двох найрейтинговіших волинських газет (різної форми власності): “Волинь” та “Сім’я і дім”. Слід зауважити: подібного напрацювання на науковому рівні ще ніхто не здійснював, хоча й маємо низку надзвичайно цікавих журналістських матеріалів публіцистичного спрямування.

Мета написання пропонованої публікації – з’ясувати (на волинському матеріалі), від чого залежать стосунки закону і ЗМІ в регіональному інформаційному просторі. Зазначена мета передбачає постановку і розв’язання таких завдань:

- потрактувати проблему відносин ЗМІ та законодавства у загальнофілософському плані;
- проаналізувати світовий досвід вирішення проблеми;
- зазначити, які закони прийнято в Україні на підтримку ЗМІ, пояснити, чому вони практично не працюють;
- детально розглянути правові проблеми лідерів інформаційного простору Волинської області – газет “Волинь” та “Сім’я і дім”

Проблема стосунків ЗМІ та законодавства має двояке потрактування, вона означає:

- а) висвітлення роботи судів;
- б) використання судової влади для переслідувань мас-медій.

З “висвітленням” трапляються курйозні ситуації. “Юристам іноді стає дуже смішно від того, що журналісти кажуть або пишуть, висвітлюючи якийсь матеріал на юридичну тематику, – зазначає Роман Головенко у статті “Типові журналістські помилки у юридичних матеріалах”. – Особливо часто таке трапляється в новинних сюжетах або статтях. Даються в знаки вади нашої правової системи, але, з іншого боку, журналістів, які б спеціалізувалися на суто правничій тематиці, небагато. Як правило, це журналісти зі спеціалізованих юридичних видань. В окремих випадках буває і не смішно, бо навіть юристу до кінця не зрозуміло зі слів журналіста, що все ж таки відбулося, а добра половина глядачів (слухачів, читачів) сприймає подію зовсім викривлено. Далі Р. Головенко звертає увагу на найпоширеніші журналістські помилки і пояснює, в чому саме вони полягають” [2]. Розмірковуючи над цим, загалом варто резюмувати: щоби журналіст орієнтувався в юридичних проблемах, – у нього має бути відповідна освіта. Отже постає питання: чи не варто вже у вищих навчальних закладах з журналістики ввести спеціалізацію на кшталт: журналіст-політолог, журналіст-юрист тощо.

Щодо використання судової влади з метою переслідування ЗМІ, то слід зауважити, що стосунки третьої й четвертої влад вкрай амбівалентні. Загальновідомо: у процесах, які стосуються “честі й гідності” програють як правило, ЗМІ. Адже їм доводиться мати справу не з “простими смертними”, а із “соціально захищеними категоріями населення” – приміром – політиками. І якщо, за спостереженнями В. Карпенка, “у країнах Європи вироблені власні противаги свавілю щодо засобів масової інформації”, то в Україні кожен судовий процес – потенційна загроза зникнення ЗМІ (адже ні захиститися, ні заплатити шестизначну винагороду – в разі фіаско – вони не здатні). Як підтвердження В. Карпенко наводить факт – заяву судді Шевченківського районного суду З. Антошиної про те, “що жодна газета в очолюваному нею суді не виграла позову про захист честі та гідності” [3, с. 130 – 131].

Для порівняння – наведемо факти, що стосуються інших країн. У Великій Британії, щоб розпочати судовий процес проти засобу масової інформації, потрібно мати дозвіл члена Верховного суду; шведське законодавство взагалі забороняє представникам влади й бізнесу вимагати від ЗМІ в суді матеріальних відшкодувань; у США 90% справ, у яких звинувачуються мас-медіа, розглядаються не одним суддею, а судом присяжних, що зменшує, фактично зводить до нуля, корупцію і волюнтаризм.

Той же В. Карпенко розповів історію: Франсуа Міттеран, колишній президент Франції, свого часу, конфліктуючи з газетою, змушений був вдатися до закону. Судовий процес він виграв. І зажадав компенсації аж... в 1 франк.

На противагу європейській традиції великі російські компанії дедалі частіше виграють судові процеси проти ЗМІ [1]. Хоча і тут бувають винятки, про один з яких повідомляла “Телекритика”: “Російські журналісти 31 липня 2007 року виграла у Європейському суді з прав людини справу про свободу слова в Російській Федерації (мається на увазі довготривалий процес, в якому фігурувало ім’я губернатора Пензенської області РФ, котрого журналісти звинувачували у корупційній діяльності [4]. Однак в Росії – це радше виняток, ніж закономірність.

Але повернімося до України. У нашій державі ухвалювалися закони на підтримку ЗМІ, однак вони практично не працюють. А, якщо й діють, то на користь медіа владних структур (які й так найчастіше фінансуються державою). У той час, як в інших країнах той, кого звинувачено в ЗМІ, доводить свою невинність, у нас, як правило, мас-медіа змушені доводити свою правоту. Аби підтвердити тезу – звернімо увагу на ЗМІ конкретного регіону – Волині. Ось деякі факти з досвіду лідера інформаційного простору Волинської області (тижневий тираж – понад двісті тисяч примірників) – незалежної громадсько-політичної газети “Волинь”, засновниками якої є трудовий колектив і Волинська обласна рада. Як повідомляє власний кореспондент “Волині” у Ковелі Ярослав Гаврилюк, протягом десяти років він сам (в газеті 24 штатних кореспонденти) змушений був відповідати на десять позовів. Цікаво, що жоден з цих позовів “Волинь” не прогнала. Серед усіх справ Я. Гаврилюк особливо запам’ятав три.

У першій йшлося про охоронця одного з ковельських ринків – колишнього майора СБУ, який подав до суду на “Волинь” за начебто некоректний збір інформації, джерелом якого стали його документи. З початку, на думку п. Ярослава, було зрозуміло, що позивач не має шансів виграти справу, однак звання і професійна пиха не дозволяли йому визнати фіаско. Як вислід – суд між представниками третьої й четвертої влад тривав мало не на два роки – і, звісно, закінчився перемогою

“Волині”. Що важливо: після успішного завершення справи, журналісти “Волині” не вимагали від опонентів жодної грошової компенсації (для них, як зазначив Я. Гаврилюк, – це “була справа честі”).

Друга судова справа пов’язана із минулим рекетира. Ярослав Гаврилюк у своїй публікації жив кримінальну кличку цього громадянина. Після позову бізнесмена довелося відшукати в архівах та підняти судову справу й офіційно підтвердити, що колишній засуджений і теперішній бізнесмен – одна і та ж особа. Процес завершився нічиєю (варіантом взаємного примирення).

Третя справа мала стосунок до покійного Міністра транспорту України Георгія Кірпи (точніше його непростих взаємин із мером м. Ковеля). У цій справі переплелися інтриги та політичні амбіції. Ярослав Гаврилюк знову ж таки виграв процес.

Журналіст розповідає, що найважчою була перша судова справа у 1998 році. Тоді давалася взнаки відсутність досвіду, окрім того позивач вимагав компенсацію у 25 тис. гривень (на той час це була карколомна сума). Загалом Ярослав Миколайович вважає себе у справах позовів та погроз вже “стріляним зайцем”. Та й “володарі життя”, вочевидь, здогадуються – з ким доведеться мати справу. За результатами своїх журналістських розслідувань Ярослав Гаврилюк написав і видав у видавництві “Твердиня” (сер. “Неймовірно, але факт!”) книгу “А у нас на Волині... За лаштунками резонансних справ”. Сенсаційні розслідування виграли у всеукраїнському рейтингу “Книга року-2007” (номінація “Минувшина”).

Суттєво, що майже в усіх успішних для “Волині” судових процесах брав безпосередню участь Заслужений юрист України, адвокат Волинської колегії адвокатів Сергій Федорович Сафулько. Саме завдяки йому, його досвіду та авторитету, на думку Я. Гаврилюка, справи вдалося виграти. Результатом співпраці газети й талановитого юриста стало відкриття на шпальтах “Волині” нової рубрики “Правова школа адвоката Сафулька”. У цю рубрику читачі можуть звертатися за порадами і безкоштовно отримувати кваліфіковану юридичну допомогу. Окрім цього С. Сафулько видає літературу консультативного характеру. Минулого року в серії “Бібліотека адвоката” побачила світ його книга “Адвокатура в рішеннях українських судів”. У збірнику вперше в Україні робиться спроба зібрати акти судових органів, що стосуються адвокатури, різних напрямів її діяльності.

Зовсім по-іншому складаються стосунки із законом у другого (за рейтингом споживання) волинського видання – “Сім’я і дім”. Це приватна газета, фінансована фірмою “WOLVEST – group” (власником супермаркетів “Наш край”). Майже всі справи, за словами заступника головного редактора Наталії Шепель, газета програє і, як правило, платить чималі компенсаційні суми. На думку пані Шепель, судді здебільшого відразу налаштовані на те, аби “витягти грошенят” у “бізнесових магнатів”. І хоча процеси затягуються на кілька років – все одно доводиться платити (хоча б половину стартової суми).

Особливо запам’яталися працівникам газети два процеси. Перший був спровокований маленьким повідомленням у кримінальній хроніці про те, як хлопці вирішили на природі відсвяткувати щось біля вогнища, а коли “трохи” випили – один з них впав у вогонь і потрапив до лікарні. Повідомлення вийшло під назвою “Шашличок”. У той самий день, коли число газети з’явилося на розкладках, потерпілий помер. А через місяць (що дуже здивувало працівників “Сім’ї і дому”) батьки померлого подали позов (вимагали 20 тис. гривень компенсації). Йшлося про нанесення моральної шкоди сім’ї покійного словом “шашличок”. Суд тривав три роки. Редакція газети

скеровувала запити завідувачеві кафедри мови та стилістики Інституту журналістики Київського університету імені Тараса Шевченка, академіку АН Вищої школи України Пономаріву Олександрю Даниловичу щодо стилістичного маркування та лексичного наповнення слова “шашличок”. Академік констатував: слово не є образливим. Однак суд на це не зреагував. Після виснажливих трьох років судотривання позивачі погодились на третю частину стартової компенсації – 7 тисяч гривень.

У іншій справі йшлося про кредитні спілки. У статті “Як працює фінансовий лохотрон” (від 10 січня 2008 року), натякалось (на думку позивачів), що кредитні спілки є аферистами. Редколегія ж газети стверджувала, що ніяких імен, назв установ, натяків та паралелей у публікації немає (їх там справді немає – О.К.). Суд тривав 9 місяців. У ході дебатів (позовні заяви були предметом розгляду Волинського господарського суду, Львівського апеляційного господарського суду, повторно – Волинського господарського суду) було винесено 8 ухвал та 1 Постанову. Третього листопада 2008 року Обласна волинська асоціація кредитних спілок здобула-таки перемогу, а “Сім’я і дім” опублікувала текст спростування під назвою: “Як насправді працює кредитна спілка”. Ось фрагмент спростування: Редакція газети “Сім’я і дім” просить вибачення за нанесену шкоду діловій репутації кредитних спілок за розміщений неперевірений матеріал у № 2 від 10 січня 2008 року під назвою “Як працює фінансовий лохотрон”. У зазначеній статті помилково наводиться інформація, що подібною діяльністю займаються кредитні спілки, яким взагалі не притаманна викладена схема роботи. Інформація в зазначеній статті стосується схеми діяльності позичкових товариств на кшталт “Української групи “Капітал”, про сумнозвісні шахрайські дії якої ми надрукували матеріали в цьому ж номері газети. Кредитні спілки з даними позичковими товариствами нічого спільного не мають”.

Отже, загалом можна констатувати, що на Волині стосунки закону і ЗМІ залежать, по-перше, від форми власності мас-медіа, по-друге, від позиції та авторитету адвоката, який веде справу. Вочевидь, це резюме стосується не тільки Волині.

Література

1. Великі російські компанії дедалі частіше виграють судові процеси проти ЗМІ (за матеріалами зарубіжної преси) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.justinian.com.ua/>

article.php?id=299 **2. Головенко Р.** Типові журналістські помилки у юридичних матеріалах [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : http://www.kartina-a.info/print_form.phtml?art_id=136138&

print_action=article **3. Карпенко В.** Основи професійної комунікації / Віталій Карпенко. – К. : Нора-прінт, 2002. – 257 с. **4. Російські** журналісти виграли у Європейському суді з прав людини справу про свободу слова в Російській Федерації [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.telekritika.kiev.ua/news/146/0/24079/>

zhurnalisty_vyigrali_delo_protiv_rossii_v_strasburge/

Косюк О. М. Правові проблеми регіональних ЗМІ

У статті розглядаються правові аспекти функціонування волинської преси. Особлива увага приділяється проблемам використання судової влади для переслідувань мас-медіа.

Ключові слова: право, ЗМІ, судовий процес, закон, компенсація.

Косюк О. М. Правовые проблемы региональных СМИ

В статье рассмотрены правовые аспекты функционирования волинской прессы. Большое внимание обращается на проблемы использования судебной власти с целью преследований масс-медиа.

Ключевые слова: право, СМИ, судебный процесс, закон, компенсация.

Kosiuk O. The law problems of the regional Media

In the article the law aspects of Volyn press functioning are shown. The main attention is on the problems of using the judicial power with the purpose of pursuits of mass-media.

Key words: law, media, judicial process, law, indemnification.